

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Каа - Хемского района

МБОУ СОШ с. Бурен-Хем

СОГЛАСОВАНО

ЗУВР
/Ооржак О.Б./

УТВЕРЖДЕНО

Директор
с. Бурен-Хем /Бичекей А.А./

Приказ №2/3 от «31» августа 2024 года

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родное (тувинское) литературное чтение»

для обучающихся 4 класса

Составила: учитель начальных классов
Миндирья У.М.

Бурен-Хем 2024

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

4-кү класстың «Литературлуг номчулга» эртеминге тургускан ажылчын программаны Россия Федерациязынын «Россиянын школазы» деп өөредилге-методиктиг бөлукке, Тыва Республиканын ниити өөредилгезинин эге школага 1-4 класстарга тыва дыл талазы-биле күрүне стандарттарынга дүүштүр, 2008 чылда Наталья Чоодуевна Дамбанын тургусканы тыва дыл программасынга болгаш 2014 чылда 4-кү класска Л.С.Кара-оолдуң литературлуг дыл номунга даянып тургускан. Бо ажылчын программа эге школаның Федералдыг күрүне стандарттарының сорулгаларын чедип алырынче уланган.

Тыва Республиканың ниити өөредилгезинин национал девискээр кезээ 4-кү класс өөреникчилеринин ниити сайзыралынче, оларның билиинин практиктиг болурунче уланмышаан программаны тургузарда эртемниинин, дес-дараалашкаанын, көргүзүглүүнүн болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларның назы-харын барымдаалап тургаш тургускан.

4-ку класска Л.С.Кара-оолдуң литературлуг дыл ному 2016 чылда Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызының сүмелээни-биле парлаттынып үндүртүнген.

ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГАНЫ ӨӨРЕДИРИНИН КОЛ СОРУЛГАЛАРЫ

- 1) Уругларны медреселдиг-биле шын номчуур, бижиир болгаш чугаалаарынга өөредири;
- 2) оларга төрөөн дыл талазы-биле эге билиглерни бээри;
- 3) уругларны ном ажыглаарынга чанчыктырар болгаш оларнын дылга сонуургалын, номчулга болгаш бижилге-биле холбаштыр бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга ундезилээш, өөреникчилерни материалистиг кузел-бодал-биле чепсеглээри;
- 4) уругларны мораль болгаш эстетика талазы-биле кижизидери;
- 5) ооренип турар чуулдерни сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарынга өөреникчилерни таныштырары.

ӨӨРЕДИЛГЕ ПЛАНЫНДА «ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГА» ЭРТЕМИНИН ТУРУЖУ

Ниитизи-биле программа езугаар «Литературлуг номчулганы» оорениринге 4-ку класска 2024-2025 ооредилге чылында 34 шак бердинген. Неделяда 1 шак кордунген.

4-КУ КЛАССКА ПРОГРАММАНЫ ШИНГЭЭТКЕНИНИН ПЛАННАТТЫНГАН ТУННЕЛДЕРИ

Личностуг (бот-тускайлаң онзагайлыы)

Өөреникчилерге хевирлеттинген турар билиглер:

Төрөөн дылывыс харылзажырынын база мээ-медреселивистин шынарын коргузеринин кол чепсээ;

Төрөөн дыл национал культуравыстын кол болуушкуну;

Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдын бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чоптуг ажыглап билири.;

Төрөөн дылын улаштыр оорениринге сонуургалын оттурары;

Аас болгаш бижимел чугаага дылдынуран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.

Бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга ундезилээш, материалистиг узел-бодал-биле чепсеглээри.

Өөреникчилерге хевирлеттинип болурунун билиглери:

Төрөөн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттырарынга өөреникчинин бот киржилгеги;

Аас чугаага дылдын уран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландырары.

Предметтиг (эртемге хамаарыштыр)

Өөреникчилернин билип алган турар ужурлуг билиглери:

Номчулга программазы дөрт кезектен тургустунган:

1. номчулганыш тематиказы
2. класстан дашкаар номчулга
3. номчулга талазы-биле алган билиглери, чанчылдары болгаш мергежилдери
4. чогаалдарнын хевирлери(жанрлары) практиктиг таныжылга

Чамдык кол темалар класс бурузунун программазында бар. Ынчалза-даа олар анаа катаптап турар эвес уругларнын назы-хары улгадып, билиинин деннели бедээни-биле чергелештир чечен чогаалдарнын хемчээли, утказы болгаш дылдын уран-чечен аргалары чоорту нарыыдап, чаа чуулдер немежип бар чыдар.

Эге школага чечен чогаал номчулганынын программазы уругларнын аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадырынче кол кичээнгейни угландырып турар. Оон иштинде бир онзагай черни оореникчилерни шын чугаалап ооредиринин чугула хевири (аргазы) - номчулганыш чанчылдарыш шингээттирип хевирлээри болгаш ону сайзырадырынче угланган ажылдарны чорудары кол черни ээлеп тура

Номчулга кичээлдеринин кол сорулгазы - ыткыр (дынналдыр) номчурунун хевиринден эгелээш, ханы, медреселдиг иштинде номчурун чедип алыры.

ооредилгенин бирги чылында сос номчурунун аргаларын шингээттирип, ангы-ангы состерни, сос каттыжышкыннарыш домактар болу бээр кылдыр ун аайы - биле (интонация) кожуп, чугурту номчулгаже чоорту шилчири.

ийиги чылында угаан ажылынын база бир чадазынче унуп, иштинде номчулганын чанчылдарын боттандыраар. -

Ушкун чылында номчулганын темпизин элээн дурген шуудадыр. Номчулга узинде уе камнаарынын чогулгалыг аргаларын чоп ажыглаарын шингээттирер.

Дерткун чылында номчулганыш кол шынарларын (шын, чугурту, медреселдиг, аянын) колдуунда шингээди апкан турар. Литературлук шын адаашкын езугаар болгаш рольдар аайы-биле аянын номчурун чанчылдарын ап, номчулганын чогуур темпизин шын сагып билген турар ужурлук.

Эге школанын бугу-ле чадаларында башкы уругларны номчуп билир кылдыр ооредири-биле чергелештир уруглар боттары номчаан чогаалынын утказын сайгарып, ында кол чуулду илередип, оон чогуур туннелдер ундуруп шыдаптарынынче угланган ажылдарны база чорудар. Оон ангыда номчаан сезугелдерин кезекерге чарып, оларга тус-тузунда ат тыварынга, абзацтар дузазы-биле план тургузарынга, номчаан чуулунун утказын делгеренгей азы дорт кылдыр чугаалап оорениринге чанчыктыраар.

Программада бердинген чижек тематикаларга хамаарыштыр номчуур ужурлук чогаалдар иштинден уруглар торээн черинин, долгандыр турар хурээлелдин; эш-оор болгаш уе-чергелеринин, оларнын чуртталгазынын, оюн-тоглаазынын, ужуралдарынын; бойдус болгаш оон камгалалынын; тыва чоннун чаагай чанчылдарынын; торээн чуртунун тоогузунден барымдааларнын дугайында билиглерни шингээди апырлар

Метапредметтиг

Регулятивтиг (углаар-баштаар)

Өореникчилернин чогуур деннелге билип алыр ужурлук:

- Ооренип турар эртемнин тема, болук аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- Башкынын удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны кууседи ооренири;
- Бот хыналданы, удур-дедир хыналданы кылып билири.
- Салдынган сорулгага дууштур кылыр ужурлук ажылды планнап, хайгаарап, оон туннелинге чедеринин болдунар аргаларын тодарадып билирин ооредир.
- Сорулганы шын салып, ону чедип аларынын аргаларын дилеп, тып билирин ооредир.

- Ооренген чуулдерин сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чаа чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарыга оореникчилерни чанчыктырар.

- **Өөреникчилернин ооренип ап болур аргалары:**

- Ооренген темазынга алган билиглерин туннеп болгаш унелеп билирин боттандыраары;
- аас болгаш бижимел чугааны дылдын негелдери-биле чогуур уезинде практика кырынга оскертип болгаш ажыглап билири

Билиин ханыладырынга туннелдер (познавательные)

Өөреникчилернин ооренип алыр ужурлуг билиглери:

- билиин ханыладырынга дууштур сорулганы салып билири;
- херек дыннадыгларны ангылаары; херек билиглерни дилеп-тывары;
- аас болгаш бижимел чугааны шын тургузуп билири;
- тургустунуп келген айтырыгларны тода, шын шиитпирлээр аргаларны дилеп-тывары;
- дыннаан, номчаан созуглелдеринден херек, кол чуулду тывары;
- берге айтырыгга шын харыыны дилеп-тывары.

- Чаа чувени билип алыр чуткул-сонуургалын улам сайзырадыр
- Словарьда, библиотека каталогтарында бар чугула медээлерни кылып, ону дилеп, шыгжап чанчыгары. Компьютерге ажылдап ооренири.
- Эштежип ажылдаарынга ооренир. Бодун ангы-ангы рольдарга киириштирер (удуртур, кууседир)
- Херек материалдарны дилеп, тып билири. (янзы-буру номнар, словарь, интернет)

Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- Библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиги-биле тургузуп билири;
- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып, дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири;

Коммуникативтиг. (Аас- чугаага ооренири)

Оореникчилернин ооренип алыр билиглери:

- аас чугаага диалогту ажыглап билири;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чанчыгары;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медээни, билигни чедирери;
- удур-дедир хыналда уезинде бот-боттарынга дузаны уезинде чедирип, билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Чыл тончузунде номчулгага болгаш чугаа сайзырадылганынга оореникчилернин кол билиглери, мергежилдери болгаш чанчылдары:

- утка болгаш дыл-домаанын талазы-биле чедиштир сезугледди пауза, интонация болгаш номчулганын темпизин барымдаалап шын, медреселдиг, аянынг номчууру;

- номчулга уезинде нарын состерни, ылангыя кылыг сестерин, чуве аттарын, утка талазы-биле тудуш холбаалыг состерни бот-ботгарындан адырбайн, тудуштуруп номчууру;
- созуглелде чугула утка илередир состу ылгап билири;
- баштай иштинде номчааш, оон соонда аянын ыткыр номчууру;
- диалогту аянын рольдап номчууру;
- иштинде оожум болгаш шилилгелиг номчулганын аргаларын шингээдип алганы;
- номчулганын темпизин сагып шыдаары (1 минутада - 85-90 сөс);
- сөзүглелдин кезектерин чогаалда болуушкуннарнын дес-дараалашкаан болгаш утка талазы - биле харылзааларын тодарадып билири;
- улуг эвес сөзүглелди ангы-ангы кезектерге чарып, кезек бурузунге ат(эге) чогаадыры; башкынын дузузы-биле созуглелдин планын тургузары;
- номчаан чуулунун утказын делгередир болгаш кысказы-биле допчулап чугаалаары. чогаалдын кол бодалын илередип, бодунун состери-биле ону бадыткаары;
- чогаалдын киржикчилеринин чугаазын, чуну кылып турарын барымдаалап, оларга унелел бээри;
- болуушкуннун чылдагаанын тайылбырлап шыдаары;
- хайгаараан, корген-билген чуулдеринин дугайында башкынын дузазы-биле сайгарган чуруктарга хамаарыштыр кыска чугаалар тургузары;
- делгеренгей болгаш кыска план езугаар номчаан чуулунун утказын дес-дараалапгыр ушку арындан чугаалап билири;
- чогаалдын темазынга, кол утказынга, идеязынга хамаарышкан монологтарны дынналдыр номчууру, доктаадыш алыры.

4-КУ КЛАССКА ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГА ЭРТЕМИНИН ПРОГРАММАЗЫНЫН БОЛУКТЕР ААЙЫ-БИЛЕ ХУВААЛДАЗЫ (34 шак)

№	Разделдин ады	Шагы
1	Тыва дылын, тыва чонун, тыва черин-ожуунун уш ыдык дажы	1
2	Улустун аас чогаалынын биче хевирлери	4
3	Чылдын уелери. Тодуг-догаа кузум.	3
4	Өөренип оорен. Эки кылган ажыл-элеп читпес алдар.	3
5	Бистин бичии оннуктеривис	2
6	Чылдын уелери. Аккыр харлыг кыжым.	2
7	Бойдустун чажыттары	2
8	Багын чугаалаарга бачыды арлыр.	3
9	Бойдуска хумагалыг болунар.	2
10	Эштигде хоглуг, эптигде куштуг.	1
11	Авторлуг тоолдар	1
12	Эрнин эреси.	1
13	Улус аразындан ие караа чымчак.(2 шак)	1
14	Улустун аас чогаалы. Тоолдар.(2 шак)	1
15	Чылдын уелери. Хоглуг чазым. (1 шак)	1
16	Хоктуг ужуралдар, солун болуушкуннар. (1 шак)	1
17	Тоогу болгаш тоолчургу чугаалар (1 шак)	1

18	Кижн болуру чажындан. (1 шак)	1
19	Оске чоннарнын аас чогаалы.(1 шак)	1
20	Чонум чаагай ёзу-чанчылдары(1 шак)	1
21	Чылдын уелери. Ажыл-ишчи чайым	1
		34

КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИКТИГ ПЛАН

Кичээл дин дугаары	Раздел дин дугаары	Темалары	Уези		Немелде эдилге
			План ёзугаар	Шын эрткени	
	I	Тыва дылын, тыва чонун, тыва черин-ожуунун уш ыдык дажы (1шак)			
1	1.1	«Тыва дылын, тыва чонун, тыва черин-ожуунун уш ыдык дажы» Камнаалынар! Ч.Кара-Куске. Торээн Тывам кижилери. В Саарымбуу Эртинелиг бурун Тывам. Ч.Куулар.			
	II	Улустун аас чогаалынын биче хевирлери (4шак)			
2	2.1	Улустун аас чогаалы.Тывызыктар. Улегер домактар.			
3	2.2	Улустун аас чогаалы. Дурген чугаа.Шимченгир оюннар удээр чугаалар.			
4	2.3	Улустун аас чогаалы. Чоннун ырлары. Кожамыктар.			
5	2.4	Чугаа сайзырадылгазы. «Сагынгыр, гывынгырлар моорейи»			
	III	Чылдын уелери. Тодуг-догаа алдын кузум. (3шак)			
6	3.1	Чанган куштар. С Сурун-оол Кус. А.Пушкин (С.Самба-Людуп)			
7	3.2	КДН. Баштайгы сегиржип алышкын. Х.Ойдан-оол.			
8	3.3	Чогаадыг «Тодуг-догаа алдын кузум»			
	IV	Өөренип оорен. Эки кылган ажыл-элеп читпес алдар. (3шак)			
9	4.1	Камналга. Олег Сувакпит.			
10	4.2	Ундур имнедипкен. Э.Кечил-оол.			
11	4.3	Дуза када бергеним. С Сарыг-оол.Басня «Маргылдаа». К-Э. Кудажы.			
	V	Бистин бичии оннуктеривис (2 шак)			
12	5.1	Эгерек биле эзирик. Х.Ойдан-оол. Бистин анчывыс. С.Тока			
13	5.2	<i>Кичээл-проект.</i> Кушкаштар. Л. Чадамба			
	VI	Чылдын уелери. Аккыр харлыг кыжым. (2шак)			

14	6.1	Кыжын. Л.Чадамба. Баштайгы хар. Х.Ойдан-оол. Олегтин онуктери. Х.Ойдан-оол.			
15	6.2	Чогаадыг «Кыжын»			
	ҮП	Бойдустун чажыттары (2шак)			
16	7.1	Саржаг дажыглаан. С.Сарыг-оол			
17	7.2	Хортукке турлагжыыр. М.Эргеп. Анай. М.Эргеп.			
	ҮШ	Багын чугаалаарга бачыды арлыр. (3шак)			
18	8.1	Корунчук болгаш сарбашкын. И.Крылов. Орге биле куске. С.Сурун-оол.			
19	8.2	Кеземче. Э.Кечил-оол. Соокчугеш.Л. Толстой.(КЭ.Кудажы.)			
20	8.3	Чогаадыг «Багын чугаалаарга бачыды арлыр»			
	IX	Бойдуска хумагалыг болунар. (2 шак)			
21	9.1	Чурек иштинде ок. К.Э. Кудажы.			
22	9.2	Эжеш куштар хоюспанар. С.Комбу.Киж бойдустун толугу. С.Сарыг-оол. Хун. Ч.Ондар.			
	X	Эшитигде хоглуг, эптигде куштуг. (1шак)			
23	10.1	Оннуктер. Е.Танова.Черликпен. С.Тока.			
	XI	Авторлуг тоолдар (1 шак)			
24	11.1	Алдын-кушкаш. Ш.Суван. Шиижекчигеш. С.Сарыг-оол. Улуургак, билииргек дагаажык. К.Тюлюш			
	XII	Эрнин эреси.(1 шак)			
25	12.1	Кызыгааржыга С.Сурун-оол. Эр кижинин чангыс состуу. А.Араапчор. Стёпа акый биле Егор. С. Михалков.			
	XIII	Улус аразындан ие караа чымчак.(1шак)			
26	13.1	Ава дугайында сос. Е.Танова. Кырган- авам келди-ле! Е.Танова.			
	XIV	Чылдын уелери. Хоглуг чазым.(1 шак)			
27	14.1	Чылдын уелери. Хоглуг чазым. Изиг тулук уе. М.Пришвин.Ыглапкан хар. К.Ондар.			
	XV	Улустун аас чогаалы. Тоолдар. (1 шак)			
28	15.1	Уш чуул эртемниг оол.(Т.у.т.) Боралдай ашак. (Т.у.т.) Сыынак. (т.у.т.) Тоолду чуге чажырбазыл? (т.у.т.) Алдан ала чылгылыг Алаадай-Мерген. (т.у.т.)			
	XVI	Хоктуг ужураалдар, солун болуушкуннар. (1 шак)			

29	16.1	Шортан мунган эзир. Борттуг дилги. С.Пюрбю. Тергелиг аът. М.Олчей-оол. Хаважыгаш. О.сувакпит.			
	XVII	Тоогу болгаи тоолчургу чугаалар (1 шак)			
30	17.1	Мого Союспан. (Тоогу чугаа) Ийи кыс. Часкы.(Тоолчургу чугаалар) Оюннар. С.Сарыг-оол. Хуулгаазын кажыктарым. О.Сувакпит			
	XVIII	Кижиги болуру чажындан. (1 шак)			
31	18.1	Адазынын айбызынга. Ивижилер оолдары. Л.Чадамба.			
	XIX	Оске чоннарнын аас чогаалы. (1 шак)			
32	19.1	КДН Хек. (ненец улустун тоолу. Чанагаш-оол.(Хакас улустун тоолу)			
	XX	Чонум чаагай ёзу-чанчылдары(1 шак)			
33	20.1	Калдаракты азырап алганым. М.Кенин-Лопсан. Кирген кижээ. М.Олчей-оол. Кызыл Сылдыс ордени. О.Сагаан-оол			
	XXI	Чылдын уелери. Ажыл-ишчи чайым (1 шак)			
34	21.1	Адазынын дузалакчылары. Н.Ооржак. Чазый хырын башка халдаар. К.- Э.Кудажы.			

Литература:

Литературлуг номчулга:4 класс/Л.С.Кара-оол.-Кызыл:НШХИ,2016..

Класстан дашкаар номчулга: 4класс/Э.Д.Ондар. –Кызыл-2006, Тыванын ном ундурер чери